

แนวความคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน

หมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคที่เล็กที่สุด และอาจถือได้ว่าเป็นหน่วยการปกครองหลักและสำคัญยิ่งในชนบท เพราะอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด การปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงเรื่องใด ๆ เกี่ยวกับการปกครองดังกล่าว ย่อมจะมีผลกระทบต่อประชาชนในเขตหมู่บ้านและสังคมโดยส่วนรวมด้วย

กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน มักขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ถ้าหมู่บ้านใดที่ผู้ใหญ่บ้านที่เข้มแข็ง มีความคิดริเริ่มดี เสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมหมู่บ้านก็จะพัฒนาก้าวหน้าไปรวดเร็ว แต่ถาหมู่บ้านใดที่ผู้ใหญ่บ้านที่ขาดความกระตือรือร้นหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวแล้ว หมู่บ้านนั้นก็ขาดความสามัคคีและไม่เจริญก้าวหน้ามากเท่าที่ควร

แนวความคิดในการพัฒนาหมู่บ้านแนวใหม่ ใ้พยายามที่จะใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านให้มากที่สุด โดยจัดเป็นรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน และถือหลักว่า "หลายหัวดีกว่าหัวเดียว" ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรอบคอบ เกิดความร่วมมือ และเกิดพลังในการพัฒนาหมู่บ้าน

คณะปฏิรูประบอบราชการและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน จึงได้พิจารณาเห็นว่า หมู่บ้านในปัจจุบันยังอยู่ในลักษณะที่คอยประสิทธิภาพ และไม่สามารถดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ให้บังเกิดผลดีได้ เนื่องจากสาเหตุใหญ่ 3 ประการ คือ

1. การดำเนินงานของหมู่บ้านในปัจจุบันขึ้นอยู่กับความตัดสินใจของผู้ใหญ่บ้านเพียงคนเดียว
2. กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ได้จัดตั้งคณะกรรมการระดับหมู่บ้านขึ้น รับผิดชอบดำเนินงานของหมู่บ้านซ้ำซ้อนกันหลายรูปแบบ
3. รัฐบาลไม่มีนโยบายที่แน่นอนและต่อเนื่อง ในอันที่จะส่งเสริมให้หมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่มีประสิทธิภาพ

จากสภาพปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการปฏิรูประบอบราชการ ฯ จึงได้เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี ให้ปรับปรุงหมู่บ้านในรูปต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้การดำเนินงานของหมู่บ้านอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้ เพื่อให้การวินิจฉัยในเรื่องต่าง ๆ เป็นไปอย่างรอบคอบรัดกุม

2. ปรับปรุงคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ให้เป็นคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ และยกเลิกคณะกรรมการรูปแบบอื่น ๆ ให้เหลือคณะกรรมการหมู่บ้านเพียงคณะเดียว ยกเว้นคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) โดยกำหนดให้มีลักษณะดังนี้

2.1 ยึดรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ๆ เป็นหลัก¹

2.2 ปรับปรุงคณะกรรมการหมู่บ้านโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับรูปแบบของหมู่บ้าน อพป. เพื่อความสะดวกในกรณีที่มีการยกฐานะเป็นหมู่บ้าน อพป. ต่อไป

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2524 ลงมติในหลักการให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านเพียงคณะเดียว โดยยึดรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ๆ เป็นหลัก ตามความเห็นของคณะกรรมการปฏิรูป ๆ และโดยหมายให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินงานต่อไป

กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการปกครอง จึงได้ดำเนินการโดยออกเป็นข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 โดยอาศัยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ๆ² และเพื่อให้ข้อบังคับดังกล่าว

¹ ความในมาตรา 28 ตรี แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 มาตรา 12 กำหนดว่า "ในหมู่บ้านหนึ่งให้คณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่งมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำ และให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองเป็นกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง และผู้ซึ่งราษฎรเลือกตั้งเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนตามที่นายอำเภอจะเห็นสมควรแต่คงไม่น้อยกว่าสองคน".

² มาตรา 5 กำหนดไว้ว่า "ให้เสนานิติบัญญัติสภาการปกครองท้องที่มีอำนาจ ที่จะตั้งกฎข้อบังคับสำหรับจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และถ้ากฎนั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชาอนุญาต และประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้วก็ได้ถือว่าเป็นเสมือนส่วน 1 ในพระราชบัญญัตินี้".

เป็นไปด้วยความรอบคอบ สามารถรองรับงานของทุกกระทรวง ทบวง กรม จึงได้เชิญ
ผู้แทนของกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมตำรวจ
กรมป่าไม้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ศูนย์อา-
สาพัฒนาและป้องกันตนเอง กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ เป็นต้น มาร่วม
พิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เมื่อเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายแล้ว จึงได้เสนอรัฐ-
มนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยลงนามในข้อบังคับและประกาศในราชกิจจานุเบกษา³ ซึ่ง
มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม 2526

โครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี
กำหนดให้หมู่บ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่าย
ปกครอง เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และมีกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งราษฎรเลือกตั้ง
เป็นกรรมการไม่น้อยกว่าสองคน แต่มีจุดอ่อนในทางปฏิบัติทางหมู่บ้านไม่ได้มีการจัดตั้งหรือ
ไม่มีการปฏิบัติหน้าที่แต่อย่างใด การดำเนินงานของหมู่บ้านจึงตกอยู่กับผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบแต่
เพียงผู้เดียว

แต่ในปัจจุบัน ความต้องการของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปและมีเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพปัญหาต่าง ๆ มีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น การแก้ไขปัญหาก็ต้องอาศัยความร่วมมือ
จากทุกฝ่าย คือมีการปรับปรุงคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้น โดยมีโครงสร้าง ดังนี้

1. คณะที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน⁴ ประกอบด้วย

³ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 100 ตอนที่ 132 วันที่ 11 สิงหาคม 2526.

⁴ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.
2526 ข้อ 3 กำหนดว่า "ให้นายอำเภอแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย
กรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิในเขตหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับตำบลหรือหมู่บ้าน
ประธานหรือหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ปลัดอำเภอซึ่งรับผิดชอบตำบลนั้น ผู้บริหารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลนั้นที่งคน และบุคคลอื่นใด
ที่คณะกรรมการหมู่บ้าน เห็นสมควร".

- กรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิในเขตหมู่บ้าน
- เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับตำบลหรือหมู่บ้าน เช่น หัวหน้าสถานีตำรวจภูธรประจำตำบล พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล สาธารณสุขตำบล เป็นต้น
- ประธานหรือหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน
- ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล
- ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลนั้นหนึ่งคน
- บุคคลอื่นใดที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

2. คณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย

- ประธาน ไตแก่ ผู้ใหญ่บ้าน
- รองประธาน เลือกจาก กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
- กรรมการโดยตำแหน่ง ไตแก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง
- กรรมการโดยการเลือกตั้ง ไตแก่ ผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 2 คน
- เลขานุการ เลือกจาก กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
- ผู้ช่วยเลขานุการ เลือกจาก กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

3. ฝ่ายกิจการต่าง ๆ⁵ มีจำนวนตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควรซึ่งอย่างน้อยควรมี 7 ฝ่าย ดังนี้

3.1 ฝ่ายกิจการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ⁶ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน

5 - 9 คน ดังนี้

- ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน
- เกษตรหมู่บ้าน
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเลือกจากบุคคลผู้มีสิทธิเลือกกรรมการ

5 ข้อยังกับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 9.

6 ข้อยังกับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 10.

หมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิและมีความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพหรือ
ผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้าน มีจำนวนซึ่งรวมกับผู้ใหญ่บ้านและเกษตรกรหมู่บ้าน
แล้ว ไม่ต่ำกว่า 5 คน และอย่างสูงรวมไม่เกิน 9 คน

- เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ปลัดอำเภอ 1 คน พัฒนาการ 1 คน และเจ้าหน้าที่ 1 คนที่
เป็นเกษตรกรตำบล โดยนายอำเภอแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา

การคัดเลือกบุคคลในฝ่ายนี้ จะคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้และความสนใจในงานด้าน
พัฒนาและส่งเสริมอาชีพ เช่น บุคคลตัวอย่างในการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หรือทำการ
ประมง ผู้ที่มีความรู้ทางช่าง ประธานกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ประธานลูกเสือชาวบ้าน หรือคนขยัน
ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งเป็นไต่หังผู้หญิงและผู้ชาย

3.2 ฝ่ายกิจการปกครอง⁷ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน 5 - 9 คน คือ

- ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนึ่งคน
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเลือกจากผู้มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสนใจในกิจการปกครอง หรือผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้าน ซึ่งเมื่อรวมกับผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 9 คน
- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ปลัดอำเภอหนึ่งคน ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา

การคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมในฝ่ายกิจการปกครองนี้ จะคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้
ความสามารถในด้านการปกครอง ด้านกฎหมาย เป็นผู้นำท้องถิ่นหรือผู้ที่มีคุณธรรมเป็นที่เคารพ
นับถือของชนในหมู่บ้าน

3.3 ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย⁸ ประกอบด้วยบุคคล

⁷ ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.
2526 ข้อ 11.

⁸ ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.
2526 ข้อ 12.

จำนวน 5 - 9 คน ดังนี้

- ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (พรส.)
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเลือกจากบุคคลที่มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความสนใจในกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย หรือผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้าน มีจำนวนซึ่งเมื่อรวมกับผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง และ พรส. แล้ว ไม่ต่ำกว่า 5 คน และไม่เกิน 9 คน
- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานป้องกัน หรือปลัดอำเภองานส่งเสริมการปกครอง สารวัตรใหญ่หรือสารวัตรปกครองป้องกัน และหัวหน้าสถานีตำรวจภูธรประจำตำบล เป็นที่ปรึกษา โดยนายอำเภอแต่งตั้ง

การคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้มาเข้าร่วมกับฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย จะคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ เช่น ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับอาสาสมัครกึ่งทหารกองหนุน เป็นต้น

3.4 ฝ่ายกิจการคลัง⁹ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน 5 - 9 คน ดังนี้

- กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้านเลือกเป็นประธาน
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเลือกจากบุคคลที่มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความสามารถในกิจการคลัง มีจำนวนซึ่งเมื่อรวมกับประธานแล้วไม่น้อยกว่า 5 คน และอย่างสูงไม่เกิน 9 คน
- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ปลัดอำเภอหนึ่งคน พัฒนาการหนึ่งคน และเจ้าหน้าที่การเงินของฝ่ายกิจการต่าง ๆ ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา

การคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมกับฝ่ายกิจการคลังนี้ จะคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ทางด้านกิจการคลังการเงิน และต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต

⁹ ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.

3.5 ฝ่ายกิจการสาธารณสุข¹⁰ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน 5 - 9 คน

ดังนี้

- กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน เลือกลงเป็นประธาน
- แพทย์ประจำตำบลซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเลือกจากผู้ที่มีสติเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้และความสนใจในกิจกรรมสาธารณสุข หรือผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้าน มีจำนวนซึ่งเมื่อรวมกับประธาน แพทย์ประจำตำบล และ อสม. แล้ว ไม่ต่ำกว่า 5 คน และอย่างสูงไม่เกิน 9 คน
- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยในหมู่บ้านหรือตำบลหนึ่งคน ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา

การคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมกับฝ่ายกิจการสาธารณสุขนี้ จะพิจารณาคัดเลือกจากผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

3.6 ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม¹¹ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน 5 - 9 คน

ดังนี้

- กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน เลือกลงเป็นประธาน
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้ที่มีสติเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความสนใจในกิจการศึกษาและวัฒนธรรม พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา ประธานกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา หรือผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้าน มีจำนวนเมื่อรวมกับประธานแล้วไม่น้อยกว่า 5 คน และอย่างสูงไม่เกิน 9 คน

¹⁰ ข้อยังกับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 14.

¹¹ ข้อยังกับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 15.

- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติหนึ่งคน นายอำเภอแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา

การคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมในฝ่ายกิจการนี้ จะพิจารณาจากบุคคลที่มีความสนใจในกิจการศึกษาและวัฒนธรรม เช่น กรรมการโรงเรียน กรรมการวัด ผู้ที่มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

3.7 ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม¹² ประกอบด้วยบุคคลจำนวน 5 - 9 คน ดังนี้

- กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน เลือกเป็นประธาน
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้าน เลือกจากผู้มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสนใจในกิจการสวัสดิการและสังคม หรือผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้าน มีจำนวนซึ่งเมื่อรวมกับประธานแล้วไม่น้อยกว่า 5 คน และอย่างสูงไม่เกิน 9 คน
- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ปลัดอำเภอหนึ่งคน พัฒนาการหนึ่งคน ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา

การคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมในฝ่ายกิจการนี้ จะคัดเลือกจากผู้ที่มีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซอช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

3.8 ฝ่ายกิจการอื่น ๆ¹³ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน 5 - 9 คน ดังนี้

- ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน
- ประชาชนซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้าน เลือกจากผู้มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความสนใจเกี่ยวกับกิจการของฝ่ายนั้น ๆ ซึ่งมีจำนวนเมื่อรวมกับประธานแล้ว ไม่ต่ำกว่า 5 คน และไม่เกิน 9 คน
- เลขานุการหนึ่งคน เลือกจากบุคคลในฝ่าย
- ที่ปรึกษา นายอำเภอแต่งตั้ง

¹² ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 16.

¹³ ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 17.

สำหรับฝ่ายกิจการอื่น ๆ นี้ คณะกรรมการหมู่บ้านอาจกำหนดใหม่ได้ เพื่อกำหนด
 ำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการชั่วคราว เมื่อกิจการดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะ
 เลิกไป เช่น การตั้งฝ่ายกิจการอื่นขึ้นมาเพื่อชดเชยการถอนน้ำ เมื่อดำเนินงานเสร็จแล้วก็จะ
 เลิกฝ่ายกิจการนี้ เป็นต้น

การดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการหมู่บ้าน

1. กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปก-
 ครอบ การดำรงตำแหน่งของกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่งนี้ เมื่อผู้ใดได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่-
 บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองแล้ว ผู้นั้นจะต้องดำรงตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านด้วย

2. กรรมการโดยการเลือกตั้ง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน
 เป็นผู้เลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน แต่ควรจะมี 5 - 9
 คน แล้วแต่หมู่บ้านใหญ่หรือเล็ก ซึ่งอยู่ในดุลพินิจของนายอำเภอ

2.1 คุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ
 ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราช-
 บัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 มาตรา 12 กำหนดให้กรรมการหมู่บ้าน
 ผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีสัญชาติไทย และมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ที่จะมีสิทธิได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่-
 บ้าน ตามมาตรา 12 (2) ถึง (10) คือ

1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์
3. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า

หกเดือน

4. เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
5. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ หรือวิกลจริต หรือจิตที่เพี้ยนไม่
 สมประกอบ หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ หรือไม่เป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 มหาดไทยประกาศ

7. ไม่เป็นข้าราชการประจำ หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น หรือข้าราชการ

การเมือง หรือพนักงานส่วนท้องถิ่น

8. ไม่เป็นผู้มีชื่อเสียงในทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม
9. ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก หรือปลดออกฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการในองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสามปีนับแต่วันถูกไล่ออกหรือปลดออก
10. ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดหรือโดยคำสั่งที่ชอ่ยด้วยกฎหมาย เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสามปี นับแต่วันพ้นโทษ

2.2 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 มาตรา 12 กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิไว้ เช่นเดียวกับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2489 มาตรา 3 ดังนี้

1. มีสัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะแล้ว
2. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
3. ไม่เป็นกบฏลจจริต หรือจิตพื้นเพื่อนไม่สมบูรณ์
4. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือน

2.3 วิธีการเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ¹⁴

1. ให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมควยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น
2. วิธีการเลือกจะกระทำโดยวิธีลับหรือเปิดหยกก็ได้ และให้น้ำวิธีการ

¹⁴ กำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 มาตรา 12.

เลือกผู้ใหญ่มานมาใช้โดยอนุโลม

- 3. เมื่อประชาชนส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้น เป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ และให้นายอำเภอออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน
- 4. ในกรณีที่ผู้ใดรับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับสลาก

2.4 วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ 15

กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งได้ 5 ปี โดยอำเภอจะจัดทำทะเบียนของกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิไว้เป็นหลักฐาน เพื่อตรวจสอบว่า กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิจะครบกำหนดวาระ 5 ปีเมื่อใด เพื่อจะดำเนินการเลือกตั้งต่อไป

3. การพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการหมู่บ้าน

3.1 กรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ซึ่งใดแก่ ผู้ใหญ่มานและผู้ช่วยผู้ใหญ่มานฝ่ายปกครอง จะพ้นจากตำแหน่งก็ต่อเมื่อพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่มานหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่มานฝ่ายปกครอง เท่านั้น 16

15 กำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 มาตรา 12.

16 การพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่มานตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2489 มาตรา 3 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 364 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 กำหนดว่า ผู้ใหญ่มานจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ (1) ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 (2) ตาย (3) ใ้รับอนุญาตให้ลาออก (4) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ (5) ไปจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกินสามเดือน (6) ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่มานในหมู่บ้านนั้นจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง และ (7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกเมื่อใดสอบสวนแล้วเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติ หรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

สำหรับการพ้นจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่มานฝ่ายปกครอง พ้นจากตำแหน่งเมื่อครบวาระ 5 ปี หรือขาดคุณสมบัติตามมาตรา 12 ยกเว้นคุณสมบัติการเป็นเจ้าของบ้าน หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับผู้ใหญ่มานต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (2) ถึง (7).

3.2 กรรมการโดยการเลือกตั้ง ได้แก่ กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ
จะพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้¹⁷

1. ออกตามวาระเมื่อดำรงตำแหน่งครบ 5 ปี
2. เสียสัญชาติไทย
3. ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 12(3) ถึง (10) แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับผู้ใหญบ้าน
ต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14(2) ถึง (7) แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่
พระพุทธศักราช 2457

การดำรงตำแหน่งของที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน

1. การแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาด
ไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 3 กำหนดให้
นายอำเภอเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย กรรมการ
สภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิในเขตหมู่บ้าน เจาหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระับหมู่บ้าน ตำบล ประธาน
หรือหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล ผู้บริหารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ หรือผู้ที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านตามข้อบังคับนี้ ไม่ได้กำหนดว่าจะมีกี่คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
อยู่กับตำแหน่งต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่ระบุไว้ในข้อบังคับ ๗ ประการหนึ่ง กับประธานกลุ่มหรือ
หัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และบุคคลที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควรจะแต่งตั้ง ดังนั้น
จำนวนของที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีมากน้อยเพียงใดแล้วแต่นายอำเภอและคณะกรรมการ
หมู่บ้านจะเห็นสมควร

เมื่อตำแหน่งที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านตำแหน่งใดว่างลง นายอำเภอจะเป็นผู้
พิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านแทนตำแหน่งที่ว่าง

¹⁷ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี
แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 มาตรา 12.

2. การพ้นจากตำแหน่ง ที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านจะพ้นจากตำแหน่ง
ด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังนี้ ¹⁸

1. ตาย
2. ใ้ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก
3. พ้นจากหน้าที่ หรือย้ายไปดำรงตำแหน่งอื่น ไม่สามารถปฏิบัติงานได้
4. นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

การพ้นจากตำแหน่งของบุคคลในฝ่ายกิจการต่าง ๆ ¹⁹

การพ้นจากตำแหน่งของบุคคลในฝ่ายกิจการต่าง ๆ มีดังนี้

1. ตาย
2. ลาออก ซึ่งจะมีผลเมื่อได้รับอนุญาตจากประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน
3. คณะกรรมการหมู่บ้านมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง เพราะเห็นว่ามีวามประพฤติ
ในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่หมู่บ้าน มติดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่า 2 ใน 3
ของคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งหมด

4. นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อสอบสวนแล้ว ปรากฏว่า

1. บกพร่องทางความประพฤติ หรือ
2. ไม่มาประชุม 3 ครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุผลอันควร หรือ
3. ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ตามปกติได้
4. ซากคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ยกเว้น

การเป็นพระภิกษุ การเป็นผู้นำทางศาสนา หรือ

5. เมื่อฝ่ายถูกยุบหรือเลิกฝ่าย

เมื่อบุคคลในฝ่ายพ้นจากตำแหน่งตามข้อ 1 - 4 แล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้อง
เลือกบุคคลในฝ่ายแทนภายใน 15 วัน นับแต่วันที่บุคคลในฝ่ายพ้นจากตำแหน่ง ²⁰

¹⁸ ข้อมั้บังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.
2526 ข้อ 4.

¹⁹ ข้อมั้บังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.
2526 ข้อ 19.

²⁰ ข้อมั้บังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.
2526 ข้อ 23.

การควบคุมคณะกรรมการหมู่บ้านและฝ่ายกิจการต่าง ๆ

การควบคุมถือได้ว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญในการทำงาน เพราะการทำงานโดยปราศจากการควบคุมย่อมจะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ยาก หรืออาจเกิดความเสียหายในภายหลังได้ การทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านแม้จะให้หมู่บ้านรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ ร่วมคิดร่วมกันทำงาน แต่ถ้าไม่มีการควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ ขอบังคับ อาจทำให้เกิดปัญหาในการทำงานได้

1. การควบคุมคณะกรรมการหมู่บ้าน

1.1 นายอำเภอเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้านให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน และมีอำนาจสั่งการให้ดำเนินงานให้ถูกต้องได้เมื่อเห็นว่าจะเกิดความเสียหายแก่ทางราชการและหมู่บ้าน²¹

1.2 นายอำเภออาจสั่งให้ที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านพ้นจากตำแหน่งได้²²

2. การควบคุมฝ่ายกิจการต่าง ๆ²³

2.1 นายอำเภอ

1. นายอำเภอเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของฝ่ายกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ และมีอำนาจสั่งให้ดำเนินงานให้ถูกต้องถ้าเห็นว่าจะเกิดความเสียหาย

2. นายอำเภออาจยุบฝ่ายกิจการใดก็ได้ เมื่อสอบสวนแล้วปรากฏว่าฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน ละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือปฏิบัติไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่

²¹ ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 22.

²² ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 4.

²³ ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ข้อ 22.

3. นายอำเภออาจสั่งเลิกฝ่ายกิจการอื่น ๆ เมื่อได้สอบสวนหรือ
คณะกรรมการหมู่บ้านเสนอความเห็นแล้ว เห็นว่า

- ฝ่ายกิจการใดหมดความจำเป็นเพราะได้ปฏิบัติหน้าที่เสร็จ
ตามวัตถุประสงค์แล้ว หรือ
- ฝ่ายกิจการใดปฏิบัติงานอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่
หมู่บ้านหรือทางราชการ

4. นายอำเภออาจสั่งให้บุคคลในฝ่ายพ้นจากตำแหน่งเมื่อสอบ-
สวนแล้ว ปรากฏว่าบกพร่องทางความประพฤติ หรือไม่มาประชุมติดต่อกัน 3 ครั้งโดย
ไม่มีเหตุผลอันควร หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ตามปกติได้ หรือขาดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือก
กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ยกเว้นคุณสมบัติการเป็นพระภิกษุ และการเป็นผู้นำทางศาสนา
ซึ่งรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม

2. คณะกรรมการหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้านอาจมีมติให้บุคคลในฝ่ายพ้นจากตำแหน่ง เพราะเห็นว่ามี
ความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่หมู่บ้าน มติดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียง
ไม่ต่ำกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งหมด

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 28
ตรี กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่เสนอขอแนะนำและให้คำปรึกษาหารือต่อผู้ใหญ่บ้าน
เกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นว่า ด้านการปกครอง ด้าน
การพัฒนา และการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

คณะกรรมการปฏิรูประบบราชการและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เสนอว่า
คณะกรรมการหมู่บ้านควรจะมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้²⁴

1. ให้ความเห็นชอบโครงการและแผนงานของส่วนราชการต่าง ๆ ที่จะ

²⁴ กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, คู่มือคณะกรรมการหมู่บ้าน (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2526), หน้า 5 - 7.

ดำเนินการในหมู่บ้าน

2. กำหนดโครงการและแผนงานที่จะดำเนินงานตามที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณหรือเงินอุดหนุนพิเศษ

3. กำหนดโครงการและแผนงานที่จะดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

4. เสนอขอแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้าน

5. ประเมินประเมินขอพิพาทของราษฎร

6. ทหารายได้อื่น ๆ จากท้องถิ่นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกิจกรรมและโครงการ

ที่หมู่บ้านต้องการ

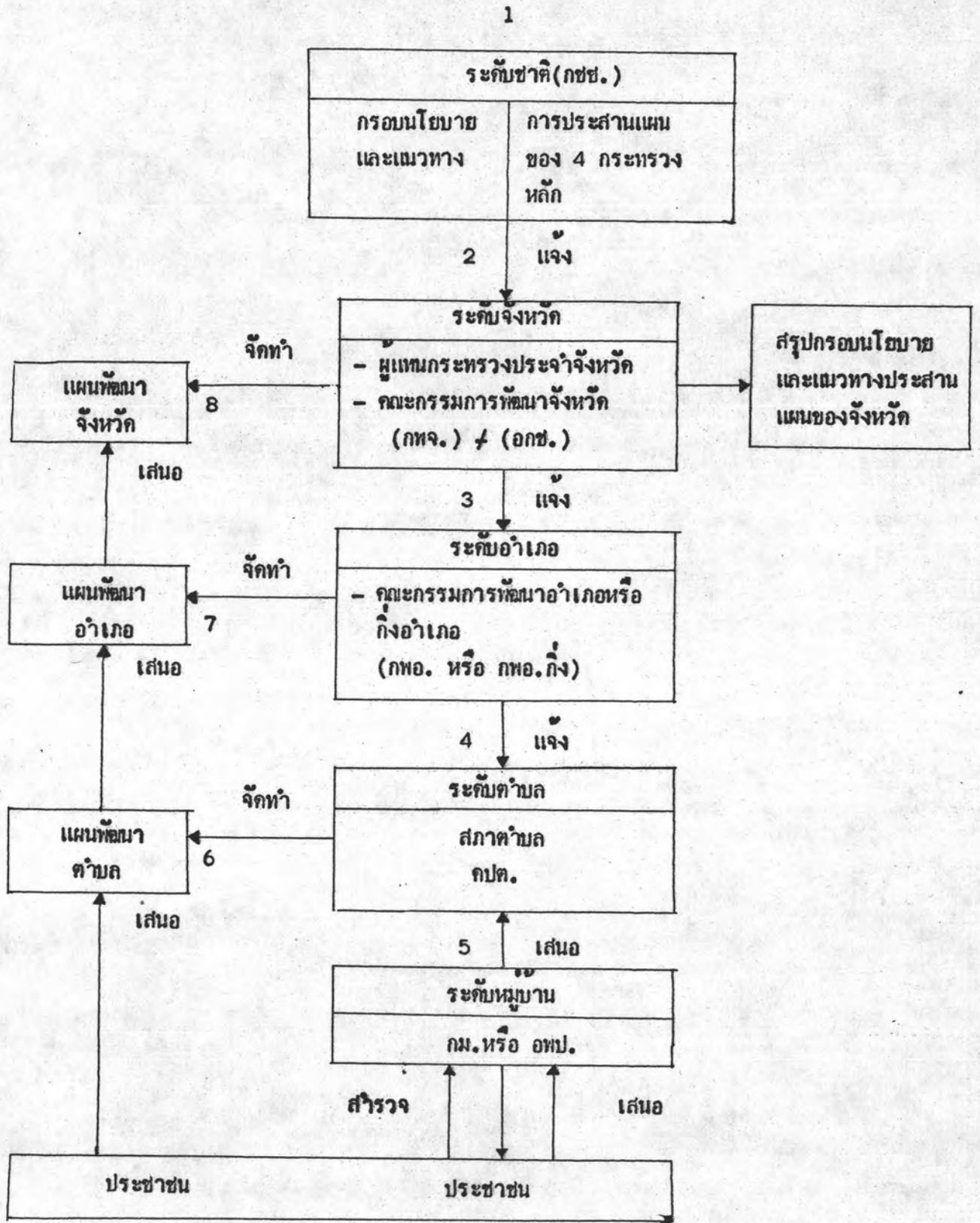
7. งานนโยบายพิเศษอื่น ๆ

ตามกระบวนการพัฒนาชนบทของรัฐบาล ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ได้กำหนดองค์กรและขั้นตอนการประสานแผนพัฒนาชนบทตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

ในระดับหมู่บ้าน จะมีองค์กรคือคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ทำหน้าที่ในการสำรวจ และรวบรวมข้อมูล ปัญหา ความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน เสนอเข้าสู่สภาตำบล เพื่อจัดทำเป็นแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยจังหวัดจะเป็นผู้พิจารณาให้แผนสอดคล้องกับระดับชาติ (ดังแผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1

ขั้นตอนการดำเนินการตามแผนพัฒนาชนบท

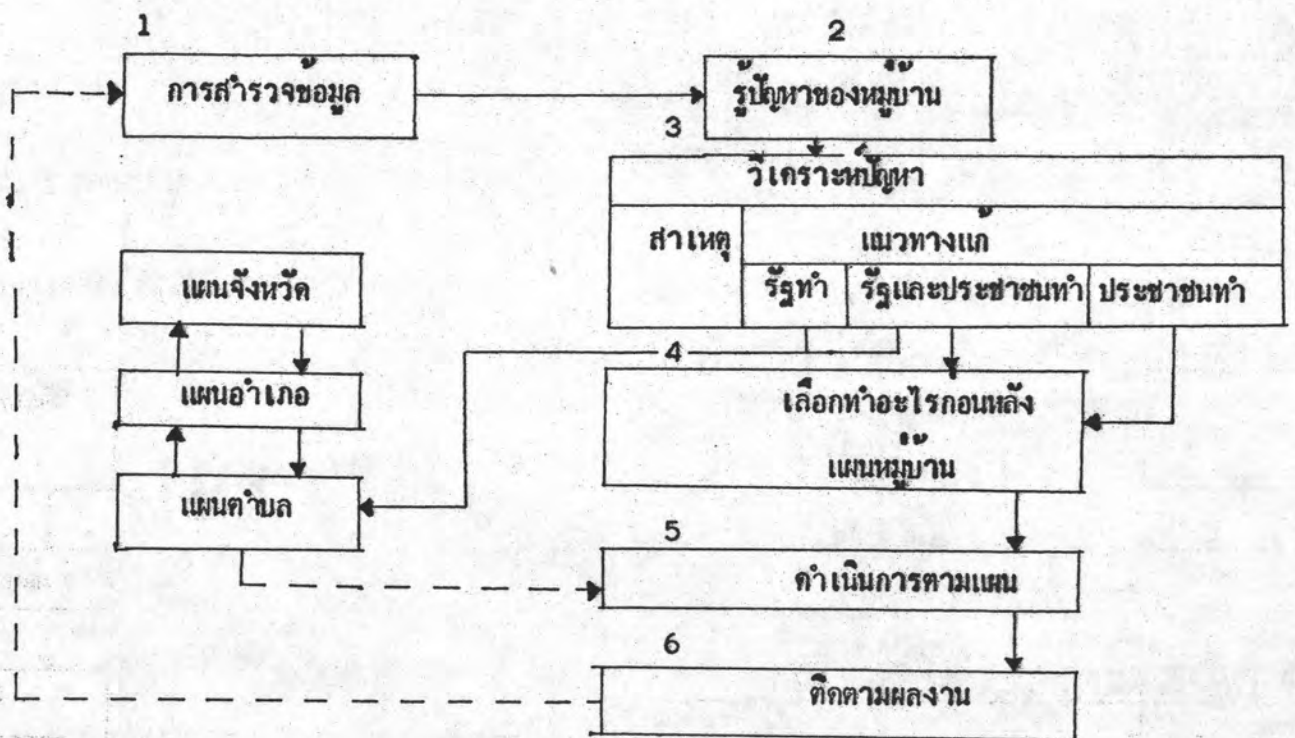

ที่มา: กองปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง, คู่มือคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) กิจกรรมและการปฏิบัติงาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2529).

แนวนโยบายของรัฐบาลต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน

รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการพัฒนาชนบทที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สนับสนุนบทบาทขององค์กรประชาชนในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้มากที่สุด ดังนั้น ในระดับหมู่บ้าน นอกจากคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีบทบาทในการสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชน เสนอเข้าสู่สภาตำบลแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องมีบทบาทในการวิเคราะห์ปัญหาไว้ว่า สาเหตุเกิดจากอะไร ใครจะเป็นผู้แก้ไขปัญหา กำหนดเป็นแผนงานระดับหมู่บ้าน ดำเนินการตามแผน และติดตามประเมินผลกันเอง (ดังแผนภูมิ)

แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนการวางแผนและดำเนินการตามโครงการในระดับหมู่บ้าน

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, คู่มือคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)
กิจกรรมและการปฏิบัติงาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรม-
 การปกครอง, 2529).

แผนนโยบายของกรมการปกครองต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน

ในฐานะที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดตั้งและปรับปรุงการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 จึงได้กำหนดแผนนโยบายให้คณะกรรมการหมู่บ้านปฏิบัติ คือ

1. เป็นองค์กรที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง
2. เป็นองค์กรที่สามารถช่วยเหลืองานของทุกกระทรวง ทบวง กรมได้
3. เป็นองค์กรที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย
4. เป็นองค์กรที่รู้จักคิด ริเริ่ม รู้จักช่วยตนเอง โดยเฉพาะงานที่สามารถดำเนินการเองได้ โดยไม่ต้องรอให้รัฐบาลจัดทำให้
5. เป็นองค์กรที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

แนวทางปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน

1. ในฐานะกรรมการหมู่บ้านแต่ละคน จะต้องปฏิบัติตามฐานะและตำแหน่งของตน ดังนี้
 - 1.1 ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่
 - นักประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน
 - เป็นประธานในที่ประชุม
 - ควบคุมการประชุมให้เป็นไปตามระเบียบวาระการประชุม
 - 1.2 รองประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่
 - ทำหน้าที่แทนประธาน ในกรณีที่ประธานไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้
 - 1.3 กรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่
 - ศึกษาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน
 - เข้าร่วมประชุมโดยสม่ำเสมอ
 - แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน
 - กรรมการหมู่บ้านที่เป็นประธานหรือหัวหน้าฝ่ายกิจการต่าง ๆ

มีหน้าที่จัดประชุมบุคคลในฝ่ายหรือปรึกษาหารือกิจกรรม

- ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับราษฎร เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน
- ร่วมดำเนินการตามโครงการของหมู่บ้าน
- ติดตาม สอดส่อง ดูแล ประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ

1.4 เลขานุการ มีหน้าที่

- จัดการประชุมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- งานธุรการของคณะกรรมการหมู่บ้าน
- จัดบันทึกรายงานการประชุม

2. ในฐานะคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งคณะ จะต้องปฏิบัติงานดังนี้

2.1 การบริหารงานของหมู่บ้าน

- จัดทำทะเบียนคณะกรรมการหมู่บ้าน
- สำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน
- วางแผนและจัดทำโครงการ ตามปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน
- ดูแลการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- เสนอโครงการที่ขอรับการสนับสนุนจากส่วนราชการต่าง ๆ ไปยังสภาตำบล เพื่อบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลต่อไป
- ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่การพัฒนาทั้งของหมู่บ้านและทางราชการให้ราษฎรทราบ
- ประสานงานและให้ความร่วมมือในโครงการของหน่วยราชการและหน่วยงานเอกชนที่เข้ามาดำเนินงานในหมู่บ้าน

2.2 การพัฒนาหมู่บ้าน หมายถึง การดำเนินงานตามแผนงานโครงการ

หรือกิจกรรมในการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัย ทั้งในลักษณะที่ให้ความร่วมมือกับโครงการของทางราชการ หรือโครงการที่ริเริ่มจัดทำขึ้นเอง ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านอาจมอบหมายให้แต่ละฝ่ายกิจการรับผิดชอบช่วยดำเนินการไปตามความสามารถ

แนวทางปฏิบัติงานของฝ่ายกิจการต่าง ๆ

เหตุผลที่ขอบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 กำหนดให้มีฝ่ายกิจการต่าง ๆ นั้น เพื่อให้ฝ่ายกิจการเป็นผู้ช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้านในการศึกษาปัญหาของหมู่บ้านตามที่ได้รับมอบหมาย เมื่อเกิดมีปัญหขึ้นถ้าเกี่ยวข้องกับฝ่ายกิจการใด ฝ่ายกิจการนั้นจะรับไปพิจารณาศึกษาข้อมูลในรายละเอียดต่าง ๆ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข้ปัญหาให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาต่อไป

หน้าที่ของฝ่ายกิจการต่าง ๆ แยกพิจารณาเป็นฝ่าย ดังนี้

1. ฝ่ายกิจการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาคำน

1.1 การวางโครงการและแผนดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพรวมทั้งงานพัฒนาที่ดิน ตามความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อประกอบการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

1.2 ขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการ องค์กรเอกชน ตามที่เห็นสมควร เพื่อปฏิบัติงานตามโครงการ

1.3 การแก้ไขปัญหา ข้อขัดข้องและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน

1.4 งานอื่น ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย

2. ฝ่ายกิจการปกครอง มีหน้าที่ให้คำปรึกษาคำน

2.1 การบำบัดทุกข์ บำรุงสุข

2.2 การดูแลหมู่บ้านให้เป็นไปตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และนโยบายส่วนรวมของชาติ

2.3 การส่งเสริมให้ราษฎรสนใจในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.4 การส่งเสริมให้ราษฎรสนใจการปกครองท้องถิ่น

2.5 การส่งเสริมความสามัคคีของส่วนรวม

2.6 ดูแล รักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันในเขตหมู่บ้าน เช่น ที่ชายคลอง ทางบก ทางน้ำ ที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

2.7 งานอื่น ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย

3. ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย มีหน้าที่ให้คำปรึกษาค้าน
 - 3.1 การจัดหน่วยคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน
 - 3.2 การจัดกำลังป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในหมู่บ้าน
 - 3.3 เรื่องอื่น ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
4. ฝ่ายกิจการคลัง มีหน้าที่เสนอขอแนะนำหรือคำปรึกษาแก่คณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการคลังและทรัพย์สินของหมู่บ้าน
5. ฝ่ายกิจการสาธารณสุข มีหน้าที่ให้ขอแนะนำคณะกรรมการหมู่บ้าน ดังนี้
 - 5.1 การรักษาพยาบาล
 - 5.2 การส่งเสริมสุขภาพอนามัย
 - 5.3 การป้องกันโรค
 - 5.4 การวางแผนครอบครัว
 - 5.5 การสุขาภิบาล
 - 5.6 การรักษาสภาวะแวดล้อมของหมู่บ้านและป้องกันอันตรายจากสภาวะแวดล้อมในหมู่บ้าน
 - 5.7 เรื่องอื่น ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
6. ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม มีหน้าที่เสนอขอแนะให้คำปรึกษาค้าน
 - 6.1 การศึกษา
 - 6.2 การลูกเสือ
 - 6.3 กิจกรรมเยาวชน
 - 6.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ศิลป วัฒนธรรม
 - 6.5 การกีฬา
 - 6.6 การพักผ่อน
 - 6.7 เรื่องอื่น ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
7. ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม มีหน้าที่ให้คำปรึกษาค้าน
 - 7.1 สวัสดิการของราษฎร
 - 7.2 การสงเคราะห์ผู้ยากจนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้
 - 7.3 การสงเคราะห์ผู้ประสพภัยธรรมชาติตามความจำเป็น
 - 7.4 เรื่องอื่น ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย

ผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้านทั่วประเทศ (กรกฎาคม 2528 - สิงหาคม 2529)²⁵

จากการสำรวจผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้านทั่วประเทศ โดยกองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้รับรายงานจากจังหวัดต่าง ๆ ว่าคณะกรรมการหมู่บ้านสามารถปฏิบัติงานได้พอสมควร ทั้งในบทบาทที่ปรึกษาและช่วยเหลือผู้ใหญ่วิน เป็นแกนนำประชาชนให้ความร่วมมือกับโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานและยังมีความสามารถริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมบางอย่างของหมู่บ้านเองได้ ดังปรากฏรายละเอียดจากแบบรายงานของจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งแยกเป็นกิจกรรมของฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะที่สามารถปฏิบัติงานได้ตั้งแต่ร้อยละ 10 ขึ้นไป ดังนี้²⁶

1. ฝ่ายกิจการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

กิจกรรมและโครงการที่คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ทั้งที่ดำเนินการเอง และร่วมกับทางราชการดำเนินการ มีเป็นจำนวนมากถึง 25 กิจกรรม กิจกรรมที่ดำเนินการไ้มากที่สุด ได้แก่ การสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 35.69 กิจกรรมที่ดำเนินการมากรองลงมา คือ การรณรงค์จัดทำปุ๋ยหมัก ร้อยละ 32.23 การดูแลรักษาที่กินสาธารณประโยชน์ ที่เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 18.83 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 กิจกรรมของฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. สำรวจข้อมูล/จัดทำแผน	37.47	44.42	11.43	23.35	35.69
2. รณรงค์ทำปุ๋ยหมัก	32.98	35.42	32.34	19.79	32.23
3. ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ ที่เลี้ยงสัตว์	17.87	27.32	10.21	8.83	18.83

²⁵ กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, "สรุปผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้านทั่วประเทศ." (อัคราเนา).

²⁶ รายละเอียดจำนวนกิจกรรมทั้งหมดอยู่ในภาคผนวก ข หน้า 127.

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
4. สร้างปรับปรุง ซुकลอก แหล่งน้ำขนาดเล็ก/จัดตั้ง กลุ่มผู้ใช้น้ำ	21.67	19.23	10.55	3.54	15.69
5. พัฒนาสภาพแวดล้อมภายใน หมู่บ้าน	8.65	22.92	11.86	8.89	15.44
6. สร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุง ถนนภายในและภายนอก หมู่บ้าน	14.09	14.69	8.59	7.22	12.15

ที่มา: กองปลกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

พิจารณาจากตารางที่ 1 ปรากฏว่าในรอบปีที่ผ่านมา คณะกรรมการหมู่บ้านทั่วประเทศ ได้ดำเนินการด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพของประชาชนในท้องถิ่นพอสมควรที่จะเห็นได้จากการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผน/โครงการพัฒนาหมู่บ้านถึงร้อยละ 35.69 มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น แหล่งน้ำขนาดเล็กร้อยละ 15.69 ถนน ร้อยละ 12.15 กุหลาบสาธารณะประโยชน์ ร้อยละ 18.83 และยังคงดำเนินการเกี่ยวกับการทำมาหากินของราษฎร เช่น การจัดทำปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนการผลิตร้อยละ 32.23 เป็นต้น ส่วนกิจกรรมด้านอื่น ๆ อีก 19 กิจกรรมยังมีน้อยไม่ถึงร้อยละ 10 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ

ถ้าจะพิจารณาเป็นรายภาค พบว่ามีการดำเนินงาน ดังนี้

ก. ภาคเหนือ มีการดำเนินกิจกรรมมากรองจากภาคอีสาน กิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุดเรียงตามลำดับ คือ การสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผน/โครงการ ร้อยละ 37.47 จัดทำปุ๋ยหมัก ร้อยละ 32.98 และการปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็ก ร้อยละ 21.67

ข. ภาคอีสาน มีการดำเนินกิจกรรมมากที่สุด กิจกรรมที่ดำเนินการเรียงตามลำดับ คือ การสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผน/โครงการ ร้อยละ 44.42 การจัดทำปุ๋ยหมัก ร้อยละ 35.42 และการดูแลรักษาสาธารณะประโยชน์ ร้อยละ 27.32

ค. ภาคกลาง มีการดำเนินกิจกรรมค่อนข้างน้อย กิจกรรมที่ดำเนินการ

ตามลำดับ คือ การจัดทำปุ๋ยหมัก ร้อยละ 32.34 การพัฒนาสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ร้อยละ 11.86 และการสร้าง ปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็ก ร้อยละ 10.55

ง. ภาคใต้ มีการดำเนินกิจกรรมน้อยที่สุด กิจกรรมที่ดำเนินการตามลำดับ คือ การสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผน/โครงการ ร้อยละ 23.35 การจัดทำปุ๋ยหมัก ร้อยละ 19.79 และการพัฒนาสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ร้อยละ 8.89

2. ฝ่ายกิจการปกครอง

กิจกรรมและโครงการสำคัญที่คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการปกครองดำเนินการ มีทั้งหมดจำนวน 14 กิจกรรม กิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งทุกประเภท ร้อยละ 53.37 ลำดับรองลงมา ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการทะเบียนและบัตรประจำตัวประชาชน ร้อยละ 42.78 และการอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่ประชาชน ร้อยละ 25.45 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 กิจกรรมของฝ่ายปกครอง

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งทุกประเภท	40.30	69.85	45.71	35.27	53.37
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับทะเบียนและบัตร ฯ	39.60	53.20	34.70	28.96	42.78
3. อบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย	24.39	28.18	21.99	24.93	25.45
4. จัดทำทะเบียน กม.	14.25	23.19	12.26	13.41	17.39
5. ประชาสัมพันธ์การแจ้งย้ายและปรับปรุงทะเบียนบ้านให้เป็นปัจจุบัน	13.19	18.65	10.71	11.26	14.63

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

พิจารณาจากตารางที่ 2 ปรากฏว่า กิจกรรมของฝ่ายปกครอง ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามแนวทางที่กำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการสำรวจเป็นช่วงที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาจังหวัด ดังนั้น กิจกรรมเกี่ยวกับการเลือกตั้งจึงมีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ร้อยละ 53.37 การให้ความรู้เกี่ยวกับการทะเบียนและบัตร ฯ ร้อยละ 42.73 การอบรมประชาธิปไตยแก่ประชาชน ร้อยละ 25.45 การจัดทำทะเบียน กม. ร้อยละ 17.39 และการปรับปรุงทะเบียนบ้านให้เป็นปัจจุบัน ร้อยละ 14.63

กิจกรรมที่ดำเนินการ เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคแล้ว ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ภาคที่มีการดำเนินการมากที่สุดโดยเฉลี่ย คือ ภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ตามลำดับ

3. ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย

กิจกรรมและโครงการสำคัญที่คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยมีจำนวน 11 กิจกรรม กิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุด คือ การจัดเวรยามป้องกันและรักษาความสงบของหมู่บ้าน ร้อยละ 42.65 ลำดับรองลงมา ได้แก่ การป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ร้อยละ 15.74

ตารางที่ 3 กิจกรรมของฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. จัดเวรยามรักษาความสงบในหมู่บ้าน	44.02	55.83	26.73	28.20	42.65
2. ป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า	19.46	21.76	6.34	7.60	15.74

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

พิจารณาจากตารางที่ 3 ปรากฏว่า กิจกรรมของฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบของหมู่บ้าน มีการดำเนินงานมากที่สุด คือ การจัดเวรยามป้องกันรักษาความสงบของหมู่บ้าน ร้อยละ 42.65 โดยวิธีการส่วนใหญ่อำเภอจะแจ้งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจัดราษฎรอาสาสมัคร ทั้งในรูปแบบของ ทส.ปช., ลส.ชบ., หรือชุด รบภ.ของหมู่บ้าน สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าเวรยาม ทำให้ช่วยลดคดีอาญาได้มาก กิจกรรมรองลงมา ได้แก่ การป้องกันและปราบปราม การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ร้อยละ 15.75 ส่วนกิจกรรมที่เหลืออีก 9 กิจกรรม มีการดำเนินการไม่ถึงร้อยละ 10 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ

พิจารณากิจกรรมในแต่ละภาค ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก

4. ฝ่ายกิจการคลัง

กิจกรรมและโครงการที่สำคัญ คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการคลัง มีการดำเนินกิจกรรม จำนวน 9 กิจกรรม ที่ดำเนินงานมากที่สุด คือ การกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชน เสียภาษีบำรุงท้องที่ ร้อยละ 54.32 ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหลือ ดำเนินการได้ไม่ถึงร้อยละ 10 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ

ตารางที่ 4 กิจกรรมของฝ่ายคลัง

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. กระตุ้น เร่งเร้าให้ประชาชน เสียภาษีบำรุงท้องที่	46.84	63.39	50.64	43.79	54.23

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

จากตารางที่ 4 ปรากฏว่ามีเพียงกิจกรรมการกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชน เสียภาษีบำรุงท้องที่ เท่านั้นที่มีการดำเนินการเกินกว่าร้อยละ 10 และเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุดของทุกกิจกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากสาเหตุดังนี้ (1) กม. มีความรู้ความเข้าใจว่า ภาษีบำรุงท้องที่ที่จัดเก็บนั้น จะยอมมาเป็นประโยชน์แก่หมู่บ้าน หรือ (2) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนโดยตรงจากการเก็บภาษี โดยไคค่าส่วนลดภาษีร้อยละ 6 ของจำนวนภาษีในตำบลหมู่บ้าน หรือ (3) ทางราชการต้องการจัดเก็บภาษีให้ครบในทุกหมู่บ้านตำบล จึงจัดให้มีการประกวดการเก็บภาษี ซึ่งอาจมีส่วนทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีความกระตือรือร้นที่จะเร่งเร้าให้ประชาชนเสียภาษีบำรุงท้องที่กันมาก

ในส่วนของกิจกรรมแยกรายภาค ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

5. ฝ่ายกิจการสาธารณสุข

กิจกรรมและโครงการสำคัญของฝ่ายสาธารณสุขมีจำนวน 18 กิจกรรม แต่มีเพียงกิจกรรมเดียวที่มีการดำเนินการได้เกินกว่าร้อยละ 10 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ คือ การวางแผนครอบครัว ซึ่งดำเนินการได้ร้อยละ 13.15

ตารางที่ 5 กิจกรรมของฝ่ายสาธารณสุข

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. การวางแผนครอบครัว	14.27	20.11	5.20	13.02	13.15

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

6. ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม

กิจกรรมและโครงการของฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรมมีทั้งสิ้น จำนวน 18 กิจกรรม แต่มีเพียง 3 กิจกรรม ที่ดำเนินการได้เกินร้อยละ 10 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ ได้แก่ การรวมโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ร้อยละ 21.95 รองลงมา คือ การส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ร้อยละ 12.52 และการสร้างที่อ่านหนังสือ ร้อยละ 10.35 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 กิจกรรมของฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. ร่วมโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ	31.97	25.18	14.21	9.04	21.95
2. รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	10.28	18.97	8.41	9.04	12.52
3. สร้างที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	6.56	18.13	3.58	4.09	10.35

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

พิจารณาจากตารางที่ 6 ปรากฏว่า กิจกรรมของฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ทางราชการเข้าไปดำเนินการในหมู่บ้าน เช่น การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ หรือโครงการที่ใกล้เคียงกัน คือ การสร้างที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ส่วนการพิจารณาความแตกต่างในรายภาค ปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

7. ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม

กิจกรรมและโครงการที่สำคัญที่ฝ่ายสวัสดิการและสังคมดำเนินการ มีทั้งสิ้น 8 กิจกรรม จำนวนหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมนี้มีไม่มากนักในหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมได้เกินกว่าร้อยละ 10 มีเพียงกิจกรรมเดียว คือ กิจกรรมการช่วยเหลือคนยากจน คนที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และผู้ประสพภัย ร้อยละ 10.90 ส่วนอีก 9 กิจกรรม มีการดำเนินการได้ไม่ถึงร้อยละ 10

ตารางที่ 7

กิจกรรมของฝ่ายสวัสดิการและสังคม

กิจกรรม	ร้อยละของหมู่บ้านแยกรายภาค				ร้อยละของหมู่บ้านทั้งหมด
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	
1. การช่วยเหลือคนยากจน คนที่ช่วยตัวเองไม่ได้และ ผู้ทุพพลภาพ	19.33	12.76	3.25	5.27	10.90

ที่มา: กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

ผลการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านในภูมิภาคต่าง ๆ

การดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายเหมือนกับ
การกำหนดพื้นที่เป้าหมายในแผนพัฒนาชนบทยากจน แต่ได้เปิดโอกาสให้จังหวัดและอำเภอ
เป็นผู้พิจารณามอบหมายให้คณะกรรมการหมู่บ้านปฏิบัติงานตามความเหมาะสมกับสถานการณ์
และสภาพพื้นที่ รวมทั้งความสามารถของคณะกรรมการหมู่บ้านในแต่ละท้องที่ ดังนั้น การ
ดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงมีลักษณะแพร่กระจายตามระบบงานปกติไปทุกภูมิภาค
ดังกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. ภาคเหนือ มีการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านพอสมควร
กิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุด ได้แก่ การกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนเสียภาษีบำรุงท้องที่
ร้อยละ 46.84 รองลงมา ได้แก่ การจัดเวรยามป้องกันและรักษาความสงบของหมู่บ้าน
ร้อยละ 44.02 การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งทุกประเภท ร้อยละ 40.30 การให้ความ
รู้เกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน ร้อยละ 39.60 และการสำรวจ
ข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 37.47

2. ภาคอีสาน มีการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้านมากที่สุด
เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่มีการดำเนินการมากที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์

การเลือกตั้งทุกประเภท ร้อยละ 69.85 รองลงมา ได้แก่ การกระตุ้นแรงเร้าให้ประชาชนเสียภาษีบำรุงท้องที่ ร้อยละ 63.39 การจัดเวรยามป้องกันและรักษาความสงบของหมู่บ้าน ร้อยละ 55.83 การให้ความรู้เกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชนแก่ราษฎร ร้อยละ 53.20 และการสำรวจข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนา ร้อยละ 44.42 ตามลำดับ

3. ภาคกลาง มีการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านยังไม่มากนัก กิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุด ได้แก่ การกระตุ้นแรงเร้าให้ประชาชนเสียภาษีบำรุงท้องที่ ร้อยละ 50.64 รองลงมา ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ร้อยละ 45.71 การให้ความรู้เกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน ร้อยละ 34.71 การรณรงค์ทำบุญหมัก ร้อยละ 32.34 และการจัดเวรยามป้องกันและรักษาความสงบของหมู่บ้าน ร้อยละ 26.73 ตามลำดับ

4. ภาคใต้ มีการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยกว่าภาคอื่น ๆ กิจกรรมที่ดำเนินการมากที่สุด ได้แก่ การกระตุ้นแรงเร้าให้ประชาชนเสียภาษีบำรุงท้องที่ ร้อยละ 43.79 รองลงมา ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ร้อยละ 35.27 การให้ความรู้เกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน ร้อยละ 28.94 การจัดเวรยามป้องกันและรักษาความสงบของหมู่บ้าน ร้อยละ 28.20 และการสำรวจข้อมูลเพื่อวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 23.35 ตามลำดับ